

Перська загроза

Пентагон ще 2008 року розробив план завдання масованих авіаударів по 1200 цілях в Ірані, мета якого – протягом трьох днів повністю позбавити іранську армію боєздатності

Віталій КУЛИК, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства

Чутки про можливу підготовку Сполученими Штатами воєнного удару по Ірану обговорюють у політичних колах Вашингтона та американських ЗМІ протягом кількох останніх років. Із приходом адміністрації Барака Обами загроза конфлікту хоча й відклалася в часі, але повністю не зникла.

«ЛЬОДОВИКОВИЙ ПЕРІОД» МОЖЕ ЗАКІНЧИТИСЯ ВІЙНОЮ

Відносини Ірану і США з 1979 року (від часів Ісламської революції) були вибудовані в систему конфліктів і протиріч. Увесь цей час обидві країни дотримуються різних, найчастіше – протилежних, позицій з більшості глобальних та регіональних проблем.

Деякі прихильники мирного врегулювання ситуації в Іраку сподівалися посадити Вашингтон і Тегеран за стіл переговорів хоча б у форматі керівників зовнішньополітичних відомств двох країн. У Брюсселі вважали, що початком для діалогу може послужити заява керівництва Ірану про своє бажання сприяти нормалізації обстановки в Іраку. 2007 року сторони розпочали низку двосторонніх контактів на рівні зустрічей послів Ірану і США в Багдаді. Однак реальних наслідків вони не мали.

У колишній адміністрації Дж. Буша явно були популярні «яструбині» настрої. 29 серпня 2007 року, виступаючи перед членами ветеранської організації «Американський легіон» у місті Ріно (штат Невада), Буш заявив, що створення Іраном ядерної зброї загрожує Близькосхідному регіону «ядерним Холокостом» і є не локальною, а глобальною проблемою. «США, – сказав він, – протистоятимуть цій небезпеці, поки ще не пізно». Фактично, в останній період каденції республіканської адміністрації Білий дім намагався перекласти частину відповідальності за очевидні провали американської політики на іракському напрямку на зовнішній фактор – негативну роль Ірану в іракській війні. Буш ще раз наголосив на небезпеці, яку милітаризація Ірану несе всьому регіонові, і закликав до єднання світового співтова-

риства для того, щоб ізоляція Ірану та економічні санкції, які вводяться проти нього, були якомога ефективнішими.

На думку російського експерта з іранської проблематики Володимира Месамеда, Буш хотів покласти край проникненню Ірану в Ірак, використовуючи при цьому військову силу. Вашингтон не приховував, що Іран є головним фактором дестабілізації ситуації в Іраку та Близькосхідному регіоні в цілому. У такому разі стабілізація обстановки на цьому геополітичному просторі неможлива інакше, як шляхом припинення іранського втручання в Іраку та взяття під контроль його ядерної програми з допомогою військової акції. Невдачі на іракському напрямку зумовлювали наміри колишньої американської адміністрації підвищити свою популярність легкою і швидкою перемогою в блискавичній військовій акції проти іранських ядерних об'єктів. Іншими словами – війною.

З приходом у Білий дім Барака Обами вплив «яструбів» дещо підірвано. У команді нового президента США, на відміну від адміністрації Буша, превалюють оптимістичні погляди на іранське питання. Наприкінці минулого року деякі американські ЗМІ припустили, що найближчим часом Вашингтон може ініціювати прямі переговори з Тегераном без попередніх умов. В Ірані цю думку сприйняли з певним оптимізмом. Висловлювалося припущення, що США збираються відкрити в Тегерані представництво із захисту американських інтересів в Ірані на зразок американського представництва на Кубі.

Другим сигналом до примирення з боку США стала заява командувача американських сил на Близькому Сході й у Центральній Азії, генерала Девіда Петреуса про те, що США та Іран мають спільний інтерес в Афганістані – ліквідацію Талібану.

Однак очевидно, що в американсько-іранських відносинах існує цілий комплекс проблем, які неможливо вирішити в короткостроковій перспективі. Недовіра та вороже ставлення політичної еліти США до Тегерана не є артефактом часів правління Буша.

По-перше – ядерна програма Ірану. Тегеран розглядає ракетно-ядерну про-

граму як пріоритетну, і навряд чи можна припускати, що дипломатії вдасться зупинити її просування до заповітної мети. У Вашингтоні критикують не-ефективне застосування заходів впливу на Тегеран з боку МАГАТЕ. Керівництво Ірану пообіцяло представникам цієї організації представити вичерпні відповіді на поставлені питання до листопада 2008 року, але цього не зробило. Білий дім посилається на заяви представника підпільного Руху опору Ірану Алі-Реза Джафарзаде про те, що в Натанзі існує завод зі збагачення урану й Тегеран обдурив контролерів МАГАТЕ, не дозволивши їм відвідати безліч ядерних об'єктів.

По-друге – ставлення Ірану до Ізраїлю. Іран не визнає права останнього на існування і надає фінансово-технічну, а також військову допомогу «Хезбаллі», ХАМАСу та «Ісламському джихаду». Вороже ставлення Ірану до Ізраїлю зумовлене ідеологією, і змінити цю позицію без зміни влади в Тегерані неможливо.

По-третє – втручання Ірану у справи Іраку та Афганістану. США можуть роз-

Вплив «яструбів» дещо підірвано з приходом у Білий дім Барака Обами. У команді нового президента США, на відміну від адміністрації Буша, превалюють оптимістичні погляди на «іранське питання»

раховувати на обмежене співробітництво з Іраном тільки в питанні боротьби з талібами. Іранське керівництво усвідомлює, що політика Вашингтона в Афганістані полягає в тому, щоб не лише локалізувати терористичну загрозу, а й відкрити доступ до вуглеводневих ресурсів Центральної Азії з перспективою будівництва нафто- і газопроводів як у західному, так і в південному напрямку. Крім того, стабілізація прозахідного режиму Карзая в Афганістані і наведення порядку в Іраку загиснуть Іран у лещата нелояльних до Тегерана режимів. Отже, співробітництво Ірану зі США, швидше за все, матиме селективний характер. З огляду на взаємні підозри і глибоку розбіжність в інтересах, навряд чи можна говорити про успіх американсько-іранських прямих переговорів у 2009 році.

АРГУМЕНТИ «ЯСТРУБІВ»

Багато експертів, близьких до Білого дому, заявляють, що Пентагон все-таки не відмовляється від застосування військової сили стосовно Ірану. Однак, на думку американських стратегів, ще не настав час «рішучих дій». Проте чим менше Обама матиме інструментів для миротворчості на Близькому Сході, тим сильніше в Білому домі буде чути голос «яструбів», які прагнуть війни.

1. Війна потрібна Вашингтону як інструмент утримання світового лідерства. За словами экс-радника з національної безпеки президента США Семюеля Бергера та колишнього старшого директора з питань багатобічної допомоги і гуманітарної діяльності в Раді національної безпеки США Еріка Шварца, США загрузли на неправильно обраному ігровому полі, залишивши вакуум в іншому світі. Цей вакуум намагаються заповнити інші країни, що загрожує Америці геополітичною втратою в тривалій перспективі.

2. Відсутні очікувані прибутки від кампанії в Іраку. За оцінками авторитетного дослідницького центру Brookings Institution, сукупні витрати США на дві останні операції – в Афганістані та Іраку – до нинішнього року досягли 800 млрд дол. Водночас американська адміністрація виграла для своїх підприємств вигідні контракти на загальну суму 10 млрд. Вони перебувають у руках десяти американських корпорацій. Список щасливчиків відкривають Halliburton (до виборів 2000 року її очолював екс-віце-президент Дік Чейні) і компанія Bechtel (її глава входить до складу президентської експертної ради). За даними аналітиків Defense Week, Halliburton одержала контрактів на 2,3 млрд дол, Bechtel – на 1 млрд. Але нафтові компанії не мають прибутків, що могли б окупили витрати окупації Іраку. За даними експертів, у 2006–2008 роках американські нафтовики, які працюють в Іраку, одержали тільки 56% від запланованого прибутку.

3. Необхідно виправдати провал іракської кампанії. 15 вересня 2008 року генерал Девід Петреус представив Конгресові США своє послання про стан справ в Іраку. Він заявив, що

Виведення військ міжнародної коаліції з Іраку матиме катастрофічні наслідки не тільки для Іраку та Близькосхідного регіону, а й для США, Великої Британії й усього світу. Хоча Петреус і намагався переконати Конгрес у тому, що нова іракська адміністрація життєздатна, у США набирає розмаху антивійськовий рух. Представники ANSWER Coalition, а також група Gathering of Eagles, яка об'єднує ветеранів В'єтнаму, заявили, що вимагатимуть припинення війни і виведення всіх американських вояків з Іраку.

За словами Алексіса Дебета, експерта з питань національної безпеки з Центру Ніксона, Пентагон ще 2008 року розробив план завдання масованих авіаударів по 1200 цілям в Ірані. Головна мета цього плану – протягом трьох днів повністю позбавити іранську армію боєздатності. Пентагонівські стратеги не планують «точкових ударів» по ядерних об'єктах – вони готуються вивести з ладу всю військову машину Ірану, і це цілком виправданий стратегічний розрахунок, стверджує експерт.

У вересневому випуску журнал *Harper's Magazine* опублікував інтерв'ю з колишнім співробітником ЦРУ, у якому той стверджує, що США таємно ведуть підготовку до воєнного удару по Ірану. «Схоже, що готується воєнний удар, і я ґрунтую своє твердження на двох речах – на фактах, які можна спостерігати, і на риториці, що виходить із Пентагону», – заявив експерт. І додав: «Має місце масоване перекидання військ і спорядження в регіон, і США не можуть цього приховати. Відправлення бойових угруповань ВМС США в Перську затоку дуже дорого коштує, але зараз ми тримаємо там три такі угруповання. Ми також перекинули нові винищувачі на острів Гуам».

Протягом усього минулого і на початку нинішнього року Сполучені Штати відпрацьовували можливі варіанти вторгнення. У Массачусетсі за участі представників Пентагону, Департаменту, міністерств внутрішньої безпеки та енергетики було проведено військову гру, що тривала чотири місяці. Реальна участь державних чиновників свідчить про те, що Вашингтон працює над помилками іракської кампанії і детально вивчає як військовий аспект, так і її політико-економічні наслідки.

ІРАНСЬКА СПЕЦИФІКА

У самому Ірані відбуваються процеси, які можуть підвищити готовність Тегерана до конструктивного діалогу із Заходом і запобігти воєнній операції. Перемога Мохамеда Ахмадинежада на президентських виборах викликала протести з боку прихильників Мір Хосейна Мусаві, що переросли в масові демонстрації в Тегерані, Ісфагані та Ширазі. Такого Іран не пам'ятає від дня перемоги Ісламської революції в лютому 1979 року. Підсумки виборів були опростестовані не тільки прихильниками Мусаві, а й усім реформістським табором, включно з деякими представниками вищого шийтського духовництва.

На думку російського експерта по Ірану Тер-Оганова, незважаючи на збе-

реження ісламського правління в країні, у самому Ірані, особливо в останні п'ять років, відбувалася політизація інтелігенції, молоді, студентства, жіночих організацій, узагалі – посилення ліберального елемента в суспільно-політичному житті країни і реформаторського руху всередині самої політичної еліти. Цьому значною мірою сприяло розширення інформаційного поля завдяки широкому використанню Інтернету й супутникового зв'язку. Чималий вплив на розвиток суспільної свідомості справили західні ЗМІ.

До виникнення революційної ситуації в Ірані привела почасти й політика уряду самого Ахмадинежада. Наприкінці минулого року стало очевидно, що спроби уряду при формуванні дохідної час-

тини бюджету змістити акцент із нафтодоларів на податкові надходження виявилися невдалими. Досвід введення ПДВ у жовтні був провальним (реалізацію закону відкладено на невизначений час; передбачається, що уряд буде змушений скоротити ставку податку вдвічі – з 3% до 1,5). Значні проблеми постали і перед фінансовим сектором країни. Діяльність банків утруднена внаслідок міжнародних санкцій, а біржа не відіграє першорядної ролі в економічному житті країни.

До того ж, чинний кабінет міністрів, не очікуючи падіння цін на нафту, розраховував бюджет на 2009 рік, виходячи з вартості бареля нафти в 105–110 дол. За оцінками МВФ, зниження її вартості на світових ринках нижче від 40 дол., а згодом підвищення до 75 дол. уже при-

звели до дефіциту коштів в іранській скарбниці. Віце-спікер меджлису М. Р. Бахонар відзначив, що до весни валютно-фінансові резерви країни становили не більш як 7–10 млрд дол. На рівні доходів Ірану від експорту нафти серйозно позначився також перехід у зовнішніх розрахунках за неї з долара на євро, що відбувся 2007 року: падіння курсу європейської валюти стосовно американської на світових ринках принесло Тегеранові додаткові фінансові втрати.

У країні почало рости безробіття, впали доходи населення. Все це створило протестне середовище – люди вийшли на вулицю на підтримку Мусаві.

Крім того, останнім часом спостерігаються активізація антиіранських рухів і створення нових можливос-

тей для тиску на Тегеран. Наприклад, Корпус стражів ісламської революції включений у список терористичних груп, а на початку вересня 2008 року був створений Комітет проти катувань політ'язнів-азербайджанців Ірану. Держдепартамент США почав активну кампанію допомоги азербайджанському руху національного відродження в Ірані (особливо активному в Зенджані та Газвіні). Південні азербайджанці включені Держдепом до списку народів, позбавлених своєї державності.

The Daily Telegraph опублікувала заяву командира одного з курдських партизанських підрозділів Караялана Мурата, у якій він заявив, що курдські збройні сили готові підтримати військову кампанію Сполучених Штатів проти Ірану.

Таким чином, США створюють проблем для Тегерана і провокують міжетнічний конфлікт усередині країни. У Вашингтоні всерйоз вважають, що в Ірані при зовнішній підтримці, за умов посилення протестів проти фальсифікації виборів, може спалахнути повстання проти чинного політичного режиму.

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

Запевнення Вашингтона, що Пентагон не розглядає завдання військового удару по Ірану в короткочасній перспективі, м'яко кажучи, не викликають довіри. У разі завдання ударів по ядерних і військових об'єктах Тегеран може припинити поставки нафти й газу, блокувати Ормузьку протоку й спровокувати повстання шіїтів у південному Іраку, що призведе до припинення іракського сировинного експорту. Таким чином, усе це обернеться різким стрибком цін на вуглеводні й загрожуватиме катастрофою світовій економіці.

Ці наслідки матимуть глобальний характер і торкнуться не тільки найбільших світових держав, а й нашого Чорноморського регіону, а також позначаться на українському енергетичному ринку. Ціни на нафту виростуть утричі.

Поки що США не мають достатньої підтримки своєї можливої операції в Ірані. Проте, якщо розклад сил виявиться на користь бліц-крігу, Вашингтон може застосувати силу, ігноруючи ймовірні негативні наслідки.